

जाहीरातीचे दर.

हालील पत्त्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास' पुणे.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४
(टपाल हंगील माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलो धर्मकामाविति ।

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख ७ मे, १९४१

अंक १९

सर्व तऱ्हेची कापड छपाई व रंगाई (Calico Printing and Dyeing) करणारा कारखाना.

‘पायोनियर डाइंग हाऊस’

कोचाचे कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टेबल कव्हर इ. टिकाऊ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना:—
भिकारदास मारुती रोड, दातेवाडी, पुणे.

देशी औषधें तयार करणारा

महाराष्ट्रांतील प्रमुख कारखाना

पेडू (अंनिमिया) व सर्व प्रकारच्या आजारानंतर येणाऱ्या

अशक्ततेवर

रक्तवर्धक

वापरा.

सर्वत्र मिळतें.

—: केंद्रे :-

पुणे, मुंबई, उमरावती, नागपूर, सांगली,
कोल्हापूर, हुबळी.

आयुर्वेद रसशाळा

पुणे, लि. पुणे ४.

दि सदरन निटिंग वर्क्स, लि.

[२६४ शनिवार, पुणे २.]

यांनी बनविलेली

“पूना होजिअरी”

उन्हाळ्यासाठी गंजीफ्रॉक, अंडरवेअर्स
वगैरे हरतऱ्हेचा

जाळीचा माल

तयार होत आहे

आपल्या व्यापाऱ्याकडे चौकशी करा

ठेवी : सुदतीप्रमाणें ४॥ ते ६ टक्के
व्याजानें स्वीकारल्या जातात.

माहितीसाठी वरील पत्त्यावर लिहा.

विविध माहिती

माते

ग्रेट ब्रिटनमध्ये प्रत्येक मनुष्य दरसाल सरासरीने २५ सेर मासे खातो. मासे पकडण्याचे पंचांत, चालू युद्धापूर्वी, २० हजार लोक गुंतलेले होते. ग्रेट ब्रिटनमध्ये दरसाल सुमारे १५ कोटी रुपये किंमतीच्या माशांची आयात होत असे.

चहाचा प्रभाव

१७६७ साली चहावर अमेरिकेने जकात वसविली, त्याचा परिणाम असेर युद्धांत व अमेरिकेच्या स्वातंत्र्यांत झाला. चहाच्या ह्या प्रभावाचे अभावी आज जागतिक प्रदेशांची वाटणी वेगळी झाली असती.

डोक्याचा आकार

मनुष्याच्या डोक्याचा आकार थोडा थोडा लहान होत चालला आहे.

नाविक अधिकाऱ्यास सद्गुणप्रवासाचे औषध

एका इटॅलियन नाविक अधिकाऱ्यास बरे वाटत नव्हते. त्याने आपल्या डॉक्टरास प्रकृति दाखविली, परंतु डॉक्टरला रोगनिदान होईना. असेर डॉक्टरला एकदम काहीतरी सुचले व तो म्हणाला: "तुम्हाला काय झाले आहे तें मला बरोबर समजतें. तुम्ही आपल्या प्रकृतीसाठी थोडा समुद्रवासा करा!"

पृथ्वीची गति

पृथ्वीचा स्वतःभोवती फिरण्याचा वेग तासास १ हजार मैल आहे. समुद्रातील लाटांचे पृथ्वीशी वर्षण होते त्यामुळे व पृथ्वीवर दरसाल लक्षावधि उल्का पडतात त्यामुळे पृथ्वीचे वजन वाढते. त्यामुळे पृथ्वीची गति मंद होत चालली आहे. ह्याचे उलट, उष्णतामान कमी होत चालल्या कारणाने पृथ्वीचा आकार लहान होत आहे, त्याचा परिणाम तिची गति वाढण्यांत होत आहे. गतीच्या वाढीचे मानाने ती कमी होण्याची प्रवृत्ति अधिक आहे व हजारो वर्षांत ह्या वेगामध्ये विशेष फरक पडलेला नाही.

विवाहांचे संख्येत वाढ

इंग्लंड व वेल्समध्ये १९४० साली एकूण ४ लक्ष, ८२ हजार विवाह झाले. १९३९ सालांतील विवाहांची संख्या व्यापेक्षा २८,५७३ नीं लहान होती.

संयुक्त प्रांतांतील शहरांचा पाणीपुरवठा

"संयुक्त प्रांतांतील लोकसंख्या वाढत आहे, परंतु तीस पाणीपुरवठा समाधानकारक रीतीने करणे अवघड होत आहे. शहरांतील ड्रेनेजची व्यवस्था चांगली नाही. शहरांजवळ नद्यांचे पाणी त्यांत साठपाणी मिसळल्यामुळे खराब होतें, त्यास प्रतिबंध केला पाहिजे." संयुक्त प्रांताच्या पब्लिक हेल्थ इंजिनियराचा रिपोर्टे

सिंधू नदीच्या पाण्याची वाटणी

सिंधू नदीच्या पाण्याचे वाटणीसंबंधी सिंध व पंजाब प्रांतांचे सरकारमध्ये बोधा उत्पन्न झाला आहे. त्याची चौकशी करण्याकरिता हिंदुस्थान सरकारने एक ट्रिब्यूनल नेमले आहे. चौकशीच्या कामास सप्टेंबरमध्ये प्रारंभ होईल.

मॅचेस्टर शिप कॅनॉल कंपनी

वरील कंपनीस १९४० साली सुमारे ३३ कोटी रुपये उत्पन्न झाले. हा आकडा १९३९ मधील उत्पन्नाचे मानाने बराच मोठा आहे. सर्वांतहि पुष्कळ वाढ झाली. कालव्यांतील बहातुक्त बरीच वाढलेली दिसते.

सिंध प्रांतांत खादीचा प्रसार

सिंध प्रांतांतील खादीचे प्रसारासाठी अखिल भारतीय चरखा संघाने ३० हजार रुपये खर्च करण्याचे ठरविले आहे.

गुळापासून साखर

१९४१ साली संबंद हिंदुस्थानांत मिळून ४२,७०० टन साखर गुळापासून बनविण्यांत आली. १९४० मधील तत्सम उत्पादनापेक्षा हे उत्पादन ४४% अधिक आहे. एकट्या संयुक्त प्रांतांतील उत्पादन ८% वाढले.

मध्यभागांतील लोकल बोर्डांचा फारभार

मुंबई प्रांताच्या मध्यभागांतील लोकलबोर्डांची संख्या सात आहे. त्यांचे क्षेत्रफळ ३७,१६७ चौ. मैल असून त्यांतील लोकसंख्या ६० लक्ष, ६० हजार आहे. लोकलबोर्डांच्या एकूण ५४ सभा झाल्या, त्यांच्या हजेरीचे प्रमाण ८७-२१% पडले. लोकलबोर्डांचे एकूण उत्पन्न ७९ लक्ष, ६५ हजार रुपये झाले व त्यांनी ७८ लक्ष, ७३ हजार रुपये खर्च केला. त्यापैकी शिक्षणावर खर्च ५३ लक्ष, ४० हजार रुपये झाला.

अहामागांच्या इस्टेटीची सरकारतर्फे व्यवस्था

३१ जुलै, १९४० अखेर संपलेल्या वर्षी मुंबई प्रांतांत उत्तर भागांत एक, मध्य भागांत एक व दक्षिण भागांत सात अशा नऊ इस्टेटी मुंबई सरकारच्या व्यवस्थेखाली होत्या. मध्य भागांतील इस्टेट म्हणजे नाशिक जिल्ह्यांतील बणी देशपांडे इस्टेट ही होय. तिचे उत्पन्न ८०५ रुपये झाले. इस्टेट एकूण ४२८ एकरांची आहे, त्यापैकी ४१५ एकर लागवडीजोगे आहेत. हेतसारा ३६८ रुपये आहे. गेल्या वर्षी ७९० रुपये खंड वसूल झाला.

इंडो बर्मा पेट्रोलियम क. लि.

१९४० चा व्यवहार

एकूण उत्पन्न :	३ कोटी, ४४३ लक्ष रु.
एकूण खर्च :	२ कोटी, ८९ लक्ष रु.
नफा :	६५३ लक्ष रु.
करासाठी तरतूद :	२५ लक्ष रु.
घसारा :	१९ लक्ष रु.
निवळ नफा :	२१३ लक्ष रु.
ऑर्डिनरी भागांवर डिविडंड :	१७३%
वसूल भांडवल :	५० लक्ष रु.
रिझर्व्ह फंड :	३१३ लक्ष रु.

सन लाइफने व्यवहारावर गुद्धाचा परिणाम

सन लाइफने अशुभानरुस कंपनी ऑफ कॅनडांने उतराविलेल्या एकूण विम्यापैकी फक्त १३% विमे ग्रेटब्रिटनमधील आहेत. युरोपांत कंपनी काम करीत नाही. युद्धपरिस्थितीमुळे एकूण फक्त ११९ क्लेमस कंपनीकडे अधिक आले. म्हणजे एकूण क्लेमसच्या ते २% पेक्षा कमी होते. कंपनीवर युद्धपरिस्थितीचा काहीही परिणाम झालेला नाही.

"वॉडन हाउस"

अहमदाबाद येथील वॉडन ई. कंपनीच्या मुंबई येथील इमारतीचे उद्घाटन सर मुकेशचमदास ठाकूरदास ह्यांचे हस्ते मुकतेश झाले. कंपनीच्या मुख्य कचेरीचे आता मुंबई येथे स्थलांतर करण्यांत आले आहे. कंपनी आयुर्विमाखेरीज इतर विमेही लवकरच स्वीकारण्यास प्रारंभ करणार आहे.

कॅनडांतील प्रदर्शन

टोर्टो येथे कनेडियन नॅशनल प्रदर्शन ऑगस्ट अखेर भरणाार आहे, त्यांत हिंदुस्थान भाग घेणार आहे. हिंदुस्थानसाठी एक स्वतंत्र विभाग राखून ठेवण्यांत येईल.

अनुक्रमणिका

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ विविध माहिती ...	२१०	६ भोरणांत तलित प्रगति- जर्मनीची नवीन कार- स्थाने-हिंदी चहाचा इंग्लंडमध्यें सप	
२ हिंदुस्थानच्या लंडन- मधील कर्जाची फेड ...	२१९	७ मासोवरील कार्याची आकारणी ...	२२३
३ कर्जादारांच्या परत- केडीची शक्ती ...	२२०	७ नॉबि को. कार्टली ...	२२३
४ सुमिश्रितांच्या वेका- रींचे निवारण ...	२२०	८ हिंदी कारखाने व त्यांतील कामगार ...	२२४
५ स्फुट विचार ...	२२१	९ बेल्जन सोऱ्याची लूट ...	२२४
अमेरिकेंत "गोडलेला" परदेशी पैसा-साप्ताह्य सैन्य आंशमधून सुरक्षित पारलें-अमेरिकेच्या युद्ध-		१० निवडक बाजारभाव ...	२२५
		११ सरकीचे आइसक्रीम ...	२२६

अर्थ

बुधवार, ता. ७ मे, १९४१

हिंदुस्थानच्या लंडनमधील कर्जाची फेड

लंडनच्या बाजारांत हिंदुस्थानासाठी वेळोवेळीं कर्जे काढण्यांत आला आहेत, त्यांपैकी सात मुदतबंदी कर्जांची फेड करून टाकण्याचे सरकारने गेल्या फेब्रुवारीत ठरविले, त्या योजनेची अंमलबजावणी कशी झाली आहे हा विषयीची माहिती मुकतीच प्रसिद्ध झाली आहे. ग्रेटब्रिटनची साम्राज्यातील देशांशी देवघेव होते, तीमध्ये युद्ध सुरू झाल्यापासून इंग्लंडने त्यांचे देणें निघत आहे आणि तो पैसा लंडनमध्ये पडून रहात आहे. हिंदुस्थानची शिष्टक त्याप्रमाणें पुष्कळच फुगली आणि तो पैसा ह्या देशास परत कसा आणावयाचा असा प्रश्न निघाला. हिंदुस्थानास देण्याची वजावाट लंडनमध्ये काढलेल्या हिंदी कर्जांशी करावयाची योजना ब्रिटिश सरकारने आसली आणि ब्रिटिश नागरिकांनी आपल्या जवळचे विशिष्ट हिंदी रोले तिनोरेत आणून घ्यावे असा हुकूम काढला. ह्या हिंदी रोऱ्यांच्या मोबदल्यांत ब्रिटिश रोऱे यावयाचे आणि त्यांच्या किंमतीहत्तक हिंदी कर्ज रद्द करावयाचें हा वेत सिद्धीस आणें सोपें झालें. ह्याचें कारण वर सांगितलें आहे आणि लंडनमध्ये हिंदुस्थानच्या मालकीची जमलेली मोठी शिष्टक हें तें होय. आपलें वाढतें देणें लंडनमध्ये साचूं देणें हिंदुस्थान सरकारास गैरसोयीचें होतें, त्याचप्रमाणें बाहेरच्या देशांची शिष्टक आपल्या येथें वाढूं देणें ब्रिटिश सरकारास इष्ट नव्हतें. ह्यामुळे ह्या वेण्यादेण्याची वजावाट करण्याची योजना दोर्ही बाजूस सोयीची होतें. हिंदुस्थानच्या लंडनमधील सरकारी देण्या-वेण्याचे व्यवहार रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाच्या मार्फत होतात आणि तिला आपल्या तेथील शिष्टका हलक्या व्याजानें तात्पुरत्या मुंतवल्यावाजून मात्थेर नव्हतें. एका बाजूस थोड्या मुदतीची इंग्लंडमध्ये वाढलेली कर्जे व दुसऱ्या बाजूस अल्प मुदतीने गुंतविलेली शिष्टक असा येथें हिंदुस्थानचा हिशेब होता. आपल्या मामुली व्यवहाराकरितां आणि हिंदी चलनच्यवस्थेचा आधार म्हणून बाळगाव्या लागणाऱ्या निर्धासाठी रिझर्व्ह बँकेस लंडनमध्ये शिष्टक बाळगावी लागते आणि तीपैकी कांहीं

अल्प मुदतीच्या रोऱ्यांत गुंतवलेली असते. तथापि, ह्या शिल्लेस मामुली मर्यादा आहे आणि पुढपरिस्थितीत ती ओलांडली जाणें स्वाभाविक आहे. रिझर्व्ह बँकेच्या लंडनमधील रकमा अलीकडे कसा वाढत गेल्या आहेत, हें साठी दिलेल्या आकड्यावरून स्पष्ट होईल.

	दश लक्ष रुपये		
	पौढातले	पौढातली	एकूण
	रोऱे	शिष्टक	
१ सप्टेंबर, १९३९	५९.५	१०.१	६९.६
६ सप्टेंबर, १९४०	१३१.५	३०.७	१६२.२
३१ जानेवारी, १९४१	१३५.५	३०.०	२०२.५

ब्रिटिश जनतेने धारण केलेल्या हिंदी कर्जांची फेड ह्या लंडनमधील शिल्लकेतून होईल. हिंदी कर्जांचे रोऱे ब्रिटिश सरकाराकडे त्याचीन करण्यांत येतील. ह्या देशांतहि धारण केलेले पौढांतले रोऱे येथील सरकाराकडे येतील. सद्ग्रह रोऱ्यांच्या मोबदला हिंदी म्हणजे रुपयांत फेड होण्याचे रोऱे लोकांस दिले जातील आणि रिझर्व्ह बँक ते धारण करील. त्या बँकेच्या संग्रहांत विशिष्ट मर्यादेपर्यंत ब्रिटिश रोऱ्यांच्या जर्मी हिंदुस्थान सरकारचे रोऱे येतील असा बदल होणार हें उषड आहे.

रोऱ्यांच्या वर वर्णिलेल्या अदलाबदलीची माहिती आतां प्रसिद्ध झाली आहे ती थोडक्यांत अशी आहे. मुदतबंदी कर्जे रोऱ्यांची एकूण किंमत फेब्रुवारीच्या प्रारंभी ८४ दशलक्ष पौंड होती आणि त्यांची बाजारची किंमत ८९ दशलक्ष पौंडांवर होती. ह्या ८४ दशलक्ष पौंडांच्या रोऱ्यांपैकी ५६ दशलक्ष पौंडांच्या दर्शनी किंमतीचे रोऱे ब्रिटिश सरकाराच्या स्वाधीन इंग्लंडमधील लोकांनी केले आणि ते रद्द करण्यांत आले आहेत. दोन दशलक्षांचे रोऱे अजून रद्द व्हावयाचे राहिले आहेत. ह्या देशांतील रहिवाशांकडून हिंदुस्थान सरकाराकडे त्यांच्या हुकमास अनुसरून ८१ दशलक्ष पौंडांचे रोऱे येऊन ते रद्द झाले आहेत आणि ३ दशलक्षांचे रोऱे अजून रद्द व्हावयाचे आहेत. सरकारच्या स्वाधीन व्हावयाचे सर्व रोऱे इंग्लंडमध्ये व ह्या देशांत आले आहेत असें समजण्यास हरकत नाही आणि त्यांची रकम अनुक्रमें करून ५९ दशलक्ष व ११ दशलक्ष पौंड आहे. एकूण ८४ दशलक्ष पौंडांतून ही दोन्ही मिळून होणारी ७० दशलक्षांची रकम वजा केली म्हणजे १४ दशलक्ष पौंड शिष्टक रहातात. ग्रेटब्रिटन व ब्रिटिश हिंदुस्थान यांच्या बाहेरील रहिवाशांच्या हाती ह्या रकमेचे रोऱे असावे असें अनुमान सहजच निघतें.

रोऱे धारण करणारांस ६२ दशलक्ष पौंड म्हणजे सुमारे ८२ कोटि रुपये देण्यांत आले असून आणखी ४ कोटि रुपयांची भरपाई करावी लागेल. हिंदुस्थानांत सुमारे १० कोटि रुपयांचे हिंदी रोऱे मोबदल्यांत देण्यांत आले आहेत. आणखी ३ कोटि रुपये तसेच घाबे लागतील असा अंदाज आहे. रोकड मागणारांस यावयाची रकम ११ कोटि रुपयांचे वर जाणार नाही असें वाटतें. म्हणजे हिंदुस्थान सरकारास सुमारे ८० कोटि दर्शनी किंमतीच्या रोऱ्यांसाठी ८८ कोटि रुपयांची तरतूद करावी लागणार. ह्या एकूण रकमेचे सुमारे निम्म्या किंमतीचे हिंदी रोऱे रिझर्व्ह बँकेच्या स्वाधीन करण्यांत आले आहेत आणि बाकीचे पैसे सरकारच्या तात्पुरत्या शिल्लकेतून घेतले गेले आहेत. ह्या रीतीने एवढ्या मोठ्या प्रमाणावरील रोऱ्यांच्या आदलाबदलीचा व्यवहार पुरा करण्यांत आला आहे. हिंदुस्थानचे बाहेरचे देणें मोठ्या रकमेने कमी झालें असून त्याची जागा हिंदी कर्जे रोऱ्यांनी घेतली आहे.

कर्जदारांची परतफेडीची शक्ति

लँडमॉर्गिज बँकेचा व्यवहार

एकूण उत्पन्नांतून सर्व सवंच वजा केला असतां शेतकऱ्यांजवळ जी बाकी शिल्लक राहते तिचे रकमेचे प्रमाणांतच प्राथमिक लँड मॉर्गिज बँका कर्जे देऊं शकतात. ही शक्ति बिनचूकपणे ताढण्याची अवघड काम लँड व्हॅल्युएशन अधिकाऱ्यांस करावयाचें असतें. कर्ज मागणाऱ्या शेतकऱ्यांजवळ कर्जाचे रकमेच्या दुपटीइतक्या किंमतीची तरी जमीन माळकीची असली पाहिजे व कर्जेकडेण्या-जोगी त्याची परिस्थिति असावयास पाहिजे. जमिनीची किंमत नीट अंदाजली किंवा नाही, हें ती जमीन विक्रीस काढण्याचा प्रसंग आला तरच समजून येईल. तथापि कर्जेकडीच्या शक्तीचा अंदाज चुकला, तर पहिल्या हप्त्याच्या प्रसंगीच ती चूक नजरेस येईल. लँड व्हॅल्युएशन अधिकाऱ्यांस शेतीची माहिती असेल, त्यांस वेगवेगळ्या जमिनीत धान्य किती पिकतें ह्याची अंदाज असेल, शेतीच्या सवंचाची कल्पना असेल, धान्याच्या बाजारभावाशी परिचय असेल व शेतकऱ्यांच्या सर्वसाधारण आर्थिक परिस्थितीची व रहाणीची त्यांस कल्पना असेल तर त्यांस आपलें काम समाधानकारक रीतीनें करता येईल. उत्पन्नाचा व सवंचाचा अंदाज करतांना सरासरी उत्पन्न व सवंच हीच हिशेबांत धरली पाहिजेत. शेतकऱ्यांच्या सावकाराशीं चालू असलेल्या देण्यापेण्याचाहि विचार केला पाहिजे. पांच वर्षांच्या ह्या हिशेबावरून साधारणपणे शेतकऱ्याचा घंदा नप्यांत आहे किंवा नाही हें कळून येईल.

नाशिक जिल्हा लँड मॉर्गिज बँकेचे व्हॅल्युएशन ऑफिसर, श्री. आर. जी. सभे, ह्यांनीं प्रस्तुत विषयावर बोंबे को. कार्टेरीच्या ताज्या अंकांत एक लेख लिहिला आहे, त्यावरूनच ही माहिती देण्यांत येत आहे. शेतकऱ्यांच्या सरासरी उत्पन्न-सवंचाबरोबरच बाजार-भावांतील चढउतार इत्यादि हिशेबांत घेऊन आपल्या बँकेकडे येणाऱ्या शेतकऱ्यांच्या प्रत्यक्ष परिस्थितीचे अनुभवावरून, श्री. सभे ह्यांनीं साहिल आकडे दिले आहेत:—

उत्पन्न

पिकाचें दर एकरी सरासरी उत्पन्न	चालू बाजारभाव	एकूण उत्पन्न
बाजरी २ ते ३ मण	७ रु.	१४ ते २१ रु.
गहू १३ ते २ मण	१० रु.	१५ ते २० रु.
सुभूग ३ ते ४ पळे	५ रु.	१५ ते २० रु.
हूर २ ते ३ मण	६ रु.	१२ ते १८ रु.
बागाहत पिकें		
कांदे १०० पोर्ती	१ रु. ४ आ.	१२५ रु.
ऊंस(मोटेवर) ३० ते ४० पळे	१५ रु.	४५० ते ६०० रु.
ऊंस(पाटावर) ४० ते ६० पळे	१५ रु.	६०० ते ९०० रु.

सवंच

- १ जमीनमहसूल व लोकलफंद.
२ वार्षिक नोकरांचे पगार. प्रत्येक ३० एकरांस प्रत्येक नोकरास १०० रु.
३ जमीन लावण्याचा सवंच ३ ते ५ रु. एकरी.

४ कुटुंब पोषणाचा सवंच दरसाल दरमागशी ४० ते ५० रु. कुटुंबाचा किमान सवंच १०० रु. कुटुंबातील लोकांची संख्या वाढेल त्या मानानें दरमागशीं सवंच ३० ते ४० रु. पर्यंत उतरेल.

५ पाणपट्टी

ज्याचेजवळ ३० एकर जमीन आहे, अशा शेतकऱ्याच्या उत्पन्न सवंचाचे आकडे येथें दिले आहेत. त्यास ३५ रुपये सारा यावा लागतो, त्याचे ५ एकर विहिरीचे पाण्यासाठी आहेत व त्याचे कुटुंबांत ६ मंडळी आहेत, असें गृहीत धरलें आहे.

उत्पन्न

सवंच

बाजरी ३० मण दर ७ रु.	२१० रु.	सारा	३५ रु.
गहू १५ मण दर १० रु.	१५० रु.	१ साळदार	१०० रु.
हूर, मूग	५० रु.	चीं इ.	१०० रु.
कांदे १३ एकर	१५० रु.	मोट, नाडा इ.	१५ रु.
मिरच्या, इ.	४० रु.	कुटुंबाचा सवंच	२५० रु.

एकूण

६०० रु.

एकूण

५०० रु.

वाढावा

१०० रु.

उणे किरकोळ अनपेक्षित

सर्चासाठी

१५ रु.

परतफेडीची शक्ति

८५ रु.

गेल्या पांच वर्षीत शेतकऱ्यानें सावकारास किती पैसे दिले, त्याचा ह्यावरील आकड्याशीं पडताळा पाहिला पाहिजे. त्यानें सावकारास ४०० रुपये दिले असले व लग्नकार्यावर १०० रुपये खर्चले असले तर, वार्षिक सरासरी १०० रुपये घेत. म्हणजे, तो शेतकरी वर्षीत ८५ रुपये फेडूं शकेल असें गृहीत धरण्यास हरकत नाही.

श्री. सभे ह्यांनीं दिलेल्या माहितीवरून लँड मॉर्गिज बँकांस किती अपून व्यवहार करावा लागतो, ह्याची कल्पना येईल. भलत्या शेतकऱ्यांस कर्ज दिलें तर तें नियमित परत येणें अशक्य आहे. लँड व्हॅल्युएशन अधिकाऱ्यानें आपलें काम अत्यंत जबाबदारीनें केले पाहिजे. लहान-सहान शेतकऱ्यांस आपला सवंच भागवतां आला नाही, तर त्यांचे मद्दतीस लँड मॉर्गिज बँक जाऊ शकणार नाही, हें उघड आहे.

सुशिक्षितांच्या बेकारीचें निवारण

म्हैसूर सरकारचा प्रयोग

सुशिक्षित बेकारांस पोटापाण्यास लावण्यासाठी आयर्विन कालभ्यावर सुशिक्षित बेकारांची शेतकी वसाहत करण्याचा म्हैसूर सरकारचा प्रयत्न चालू आहे. एकूण २० उमेदवारांची निवड केली जाईल. प्रत्येकानें १,००० रुपयांचा रोख जामीन दिला पाहिजे. तो देतां आला नाही, तर त्याच्या दुप्पट किंमतीची जमीन अथवा दोन लायक जामीनदार त्यानें आणले पाहिजेत, म्हणजे त्यास सरकार कर्ज देईल. ९२ अर्जदारांपैकीं आतांपर्यंत १० अर्जदारांची निवड झाली आहे, त्यांनीं प्रत्येकीं १ हजार रुपये भरले आहेत.

स्फुट विचार

अमेरिकेंत "गोडलेला" परदेशी पैसा

जर्मनीने युरोपातील अनेक देश पादाक्रांत करून त्यांस आपले अंकित बनवले आहे. ह्या जित देशांतील लोकांच्या मालकीचा पैसा अमेरिकेंत गुंतवलेला होता, तो जर्मन सरकारच्या हातीं लागू नये ह्याविषयीं सवरदारी घेण्यांत आली आहे. अमेरिकन सरकारच्या हुकमानें हा सर्व पैसा अडकावून ठेवण्यांत आला असून त्याची एकूण रकम सुमारे ४३७ कोटि डॉलर्स होते. ह्यापैकी सुमारे १६० कोटि डॉलर्स किंमतीचे अमेरिकन व परराष्ट्रीय रोले आहेत आणि बाकीची रकम सोने व पैकांतील ठेवी ह्यांच्या स्वरूपांत आहे. हा बहुतेक सर्व पैसा जर्मनीने व्यापलेल्या देशांचा आहे. तो मोकळा होऊं देणें म्हणजे जर्मनीस सहाय करणें होय आणि ही गोष्ट जित राष्ट्रांतील लोकांच्या हितास बाधक आहे. ह्यासाठी एवढी मोठी रकम अमेरिकन सरकारने "गोडू" दिली आहे. हॉलंड व बेल्जम ह्या देशांतील लोकांच्या वतीनें लंडनमध्ये मंत्रिमंडलें स्थापन झालेली आहेत, त्यांच्या जरूरीप्रमाणें त्यांचा पैसा मोकळा करण्यांत येतो हा अपवाद आहे. अमेरिकेंत "गोडलेल्या" पैसाची वाटणी सारळी दिल्याप्रमाणें आहे:—

	दशलक्ष डॉलर
फ्रान्स	१,५९३
हॉलंड	१,६१९
बेल्जम	७००
नॉर्वे	१७५
डेन्मार्क	९२
रुमानिया	५८
लक्सेंबर्ग	४८
बाल्टिक देश	२९
एकूण	४,३६९

साम्राज्य सैन्य भीसमपून सुरक्षित परतले

चिमुकल्या ग्रीक सैन्यास जर्मन रणगाड्यांच्या लोंढ्यापुढें टिकाव घरणें शक्य नव्हतें आणि ग्रीक सेनानींनीं माघार घेण्याचें ठरवून त्याप्रमाणें आपल्या ब्रिटिश दोस्तांस निरोप पाठवला. ग्रीक फौजांनीं आपल्या देशांत लडण्याचें बंद केले आणि ग्रीक सरकारनें आपले ठाणें क्रीट बेटांत नेले. अशा परिस्थितींत ब्रिटिश, ऑस्ट्रेलियन व न्यूझीलंड या सैन्यांच्या तुकड्या ग्रीसमधील रणांगणांतून बाहेर काढण्याचा बिकट प्रश्न उत्पन्न झाला. जर्मनीपाशी विमानदळ मोठें असून तें जोरानें पुढें चाल करून येत होतें आणि त्यास तोंड देऊन ब्रिटिश सैन्यास समुद्रकिनारा गाठवयाचा होता. ह्या अडचणींतून साम्राज्य फौज कशी बाहेर पडते ह्या विषयीं कांहीं दिवस चिंता वाटत होती. परंतु अलीकडे आलेल्या ताज्या बातम्यांनीं ती दूर केली आहे. साम्राज्य सैन्य मोठ्या शिताफीनें ग्रीसच्या दक्षिण भागांतून निसटले आहे आणि आपल्या निरोजित स्थळांस परत येऊन पोहोचले आहे. त सैन्य आढवून घरग्याची जर्मनीनीं शिकस्त केली, पण ब्रिटिश आरमार व विमानदल ह्यांच्या उत्कृष्ट सहकार्यानें तें सहीसलामत परत आले आहे. सैन्याची पांगापांग झाली असतां जड सामान टाकून

देणें त्यास प्राप्त होतें आणि त्यांतलीं कांहीं माणसें मागे राहणें स्वाभाविक होतें. तथापि ग्रीसमधून साम्राज्य सैन्यानें स्वतःची सुटका करून घेतली, तिची बंधनें प्रसिद्ध झाली आहेत, त्यांवरून ह्या लोकांचें घैरे, चिकाटी, व हुशारी ही स्पष्ट होतात. ग्रीस देश शत्रूच्या हातीं गेला असला तरी ग्रीक व साम्राज्य फौजांनीं त्यास दिलेल्या निकराच्या लढाईच्या योगानें हिटलरच्या युद्ध-योजनांत गोंधळ उडाला आहे आणि त्याचा उपयोग ब्रिटिश सेनानींस इतर रणक्षेत्रांत झाला आहे.

अमेरिकेच्या युद्धघोरणांत त्वरित प्रगति

आतां अमेरिकेंत प्रत्यक्षपणानें युद्धांत उडी घालण्याची वेळ आली आहे असे स्पष्ट मत अमेरिकन वृत्तपत्रे व पुढारी व्यक्त करीत आहेत. इंग्लंडास युद्धसहाय देणें म्हणजे स्वतःस सहाय करणें होय ह्याची जाणीव अमेरिकन जनतेस झाली आहे. जर्मनीचा विजय झाला असतां अमेरिकन संघाचें स्वातंत्र्य नष्ट होऊन सर्व जगावर हुकूमशाहीची आपत्ति कोसळणार ह्याविषयी तिला सान्नी पडली आहे. अमेरिकेंतून अटलांटिक महासागराच्या मार्गानें इंग्लंडला कुणक पोहोचत आहे ती बंद पाटण्याची जर्मनीनें पराकाष्ठा चालवली आहे. पण प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनीं इंग्लंडला सर्व प्रकारचें सहाय देण्याविषयींच्या आपल्या घडोड्याच्या घोरणाविषयीं कोणीहि शंका बाळगण्याचें कारण शिष्टक ठेवलेले नाही. ब्रिटिश व्यापारी जहाजे अटलांटिक महासागरांत बुडवून त्या राष्ट्राची रसद तोडावयाचा चंग हिटलरनें बांधला आहे. त्यावर तोड म्हणून अमेरिकेनें इंग्लंडच्या निम्म्या मार्गापर्यंत स्वतःच्या आरमाराच्या संरक्षणासाठीं माल पोहोचवण्याची जबाबदारी स्वीकारली आहे, हें प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनीं घिटाईनें पुढें टाकलेले आणखी एक पाऊल आहे. अटलांटिक महासागरातील युद्धक्षेत्रांत अमेरिकन जहाजे आल्यास त्यांचाहि नाश करण्यास आम्हीं सोडणार नाही अशी धमकी हिटलरच्या प्रभावळीनें दिली आहे. पण अमेरिकन युद्धसामुग्री इंग्लंडला अमेरिकेंतून पाठवण्यांत येते, ती जर्मनीनें समुद्रांत बुडवण्यासाठीं नाही असा रोखरोख जबाब ह्या धमकीस देण्यांत आला आहे. अटलांटिक महासागरातील युद्धास वि. चर्चिल ह्यांनीं आपल्या माघणांत विशेष महत्त्व दिले आहे त्याचें रहस्य ध्यानांत घेणें अवघड नाही.

जर्मनीची नवीन कारस्थाने

युगोस्लाव्हिया व ग्रीस ह्यांच्यावर एकीकडे स्वाऱ्या चालू असतांना आफ्रिकेंत इटलीच्या मदतीस सैन्य पाठवून देण्याचा हिटलरचा नेत फारसा यशस्वी झाला नाही. टोबूकचें ठाणें शत्रूस हस्तगत करतां आले नाही आणि सोलूमच्या पुढें त्याची प्रगति सुटली. ग्रीस देश पादाक्रांत झाल्यावर कोणता ढाब शत्रू आतां सेळणार ह्याचा अंदाज करण्यांत येत आहे आणि त्याच्या कांहीं हालचालींवरून भावी युद्ध-क्षेत्राची कल्पना येण्यासारखी आहे. स्पेनला चिचवून त्यानें जिब्राल्टर परत मागवा किंवा त्यावर हज्जा करण्यास जर्मनीस वाव यावा अशी जर्मनीची सटपट चालूली असल्याचें दिसते. जिब्राल्टरचा किष्ठा अधिक मजबूत करून त्याच्या संरक्षणाची ज्यटत तयारी ब्रिटिश सरकार करीत आहे. भूमध्य समुद्राचें जिब्राल्टरचें एक टोक ह्यांनीं घेऊन सुएझ कालव्याच्या दुसऱ्या टोकाचा समाचार घ्यावयाचा आणि अशा

रीतीनि हा समुद्र इततःच्या वर्चस्वासाठी आणावयाचा हे शत्रूंचे मनोराज्य असावे. त्याचप्रमाणे एशियातील तुर्की मुल्लाकडे गढव करून त्या बाजूने इंग्लंडला शह बसवावयाचा अशीहि हिटलरची योजना असावी. इराकमध्ये पूर्वी मान्य झालेल्या व्यवस्थेप्रमाणे ब्रिटिश फौज उतरली असता तेथील सरकारने इंग्लंडशी तंटा सुरू केला आहे, त्याच्या बुडाशी जर्मनीची कारस्थाने आहेत, झात शंका नाही. फितुरी पुढाऱ्यांनी इराकमध्ये राजकीय सत्ता लष्कराच्या जोरावर बळकावली असून जर्मनीचे सहाय मागितले असल्याची बातमी प्रसिद्ध झाली आहे. राकेत तेलाच्या पुरवठ्याचे एटीने इराकचे महत्व किती आहे हे सांगवयास नको. तेथे चाललेल्या कारस्थानांचे रहस्य वेळीच ओळखून ब्रिटिश सरकारने आपली फौज बसरा येथे पाठवली हे अत्यंत दूरदृष्टीपणाचे धोरण होतं झात शंका नाही.

हिंदी चहाचा इंग्लंडमध्ये सप

शांतेच्या काळांत जगातील दुसऱ्या कोणत्याहि देशापेक्षा इंग्लंडमध्ये अधिक चहा सपत असे. युद्ध-परिस्थितीमुळे ब्रिटिश सरकारने लोकांनी प्यावयाच्या चहास मर्यादा घातली आहे. आयात व्यापारांत प्रत्यक्षरीतीने युद्धोपयोगी असणाऱ्या मालास प्राधान्य देण्याचे धोरण त्या सरकारास अंगिकाराने लागले आहे. त्यास अनुसरून चहाच्या इंग्लंडमधील आयातीवर नियंत्रण बसूले आहे. चहाच्या किंमतीही सरकार ठरवते आणि त्याचा व्यापार करणाऱ्या लोकांस वेळोवेळी व्यवहाराबाबत मर्यादा घालून देते. हिंदुस्थानच्या चहाचा सप इंग्लंडमध्ये मोठ्या प्रमाणावर होत असतो, आणि ह्या मर्यादेच्या आंत हिंदी चहास योग्य स्थान देण्यांत येत आहे. चहाच्या व्यापारी मंडळ्यास युद्धापूर्वी ज्या किंमती सरासरीने मिळत असत त्या घ्यानांत घेऊन सरकारने अलीकडे किंमती निश्चित केल्या आहेत. ब्रिटिश सरकारने चहाच्या सपाचे संघर्शांत नुकतीच नवीन व्यवस्था केली आहे तीमध्य हिंदुस्थानने २७ कोटि व सिलोनने १४ कोटी पौंड चहा पुरवावयाचा आहे. जाव्हा व सुमात्रा यांच्या बांध्यास सुमारे ४४ कोटि पौंड आणि पूर्व आफ्रिकेचा २३ कोटी पौंड आले आहेत. ह्या योजनेतले आकडे पूर्वीच्या कराराच्या मानाने पडलेले आहेत. उदाहरणार्थ, हिंदुस्थानचा पूर्वीचा वाटा ३२ कोटि पौंड व सिलोनचा १७ कोटि पौंड होता. नवीन करारांत किंमतीमध्ये मात्र घट करण्यांत आलेली नाही. साण्यापिण्याच्या जिनसावर सर्वसाधारणपणे इंग्लंडमध्ये कडक नियंत्रण आहे, त्या एटीने हिंदी चहास तेथे मर्यादित गिऱ्हाइक मिळत आहे ही गोष्ट समाधानकारक समजली पाहिजे.

म्हैसूरमध्ये हातमागाच्या घंयाची पहाणी

आपल्या संस्थानांतील हातमागाच्या घंयाची पहाणी करण्याकरिता म्हैसूर सरकारने हिंदुस्थान सरकारच्या कमिटीचे स्वरूपाची एक कमिटी नेमली आहे, तिचे सहकारी सात्याचे रजिस्ट्रार हे अध्यक्ष आहेत.

“अंगमार्क” छाप्याच्या मालाची लोकप्रियता

“अंगमार्क” छाप्याच्या मालाची लोकप्रियता वाढत आहे. १९३९ साली ह्या छाप्याच्या, ६१ लक्ष रुपये किंमतीचा माल सपला. १९४० साली १०२३ लक्ष रुपये किंमतीच्या मालाची विक्री झाली.

निजाम स्टेट रेल्वे

निजाम स्टेट रेल्वे निजाम सरकारची मोटार वहातुक व विमान वहातुक साती ह्या सर्वांचे मिळून १९४०-४१ मध्ये सुमारे ३ कोटि, ५ लक्ष रुपये उत्पन्न झाले. त्यांतून १ कोटि, ५८ लक्ष रुपये व्यवस्थेचा खर्च वजा जातां निवळ नफा १ कोटि, ४७ लक्ष उरला. रेल्वेवरील ५८ मैल लांबीच्या हिंदुस्थान सरकारच्या फाट्याचे निवळ उत्पन्न ८ लक्ष रुपये त्यांतून वजा केले पाहिजे. गेल्या वर्षी, त्या पूर्वीच्या वर्षाचे मानाने, रेल्वेजचे उत्पन्न १७ लाखांनी वाढले. एकूण ८८ लक्ष उताऱ्यांनी रेल्वेप्रवास केला. मालाच्या वहातुकींत थोडी घट झाली, ह्याचें कारण मनमाड व वाडी मार्गांने निजाम रेल्वेवरून जाणाऱ्या मालावर जी. आय. पी. ने नियंत्रण घातले, हे होय. इजनांत बिघाड होण्याचें प्रमाण १ लक्ष ९० हजार मैलांच्या प्रवासास १ असे पडले. हे प्रमाण त्यापूर्वीच्या तीन वर्षांतील प्रमाणापेक्षा समाधानकारक आहे. उताऱ्यांच्या व मालाच्या वहातुकीची १८७ कन्टेनर्स चालू होती. प्रचारासाठी रेल्वेने इंग्रजी, उर्दू व तेलगू भाषेत पत्रके प्रसिद्ध केलीः रेल्वे नोकरांस लढाईची ताजी माहिती मिळावी ह्यासाठी साप्ताहिक बातमीपत्रे त्यांस वाटण्यांत आली.

मोटार वहातुक

निजाम हद्दीतील ४,१४२ मैल लांबीच्या १३१ रस्त्यांवर सरकारी नियंत्रणासाठी मोटार वहातुक चालू आहे. ह्या मोटारींतून गेल्या वर्षी १ कोटि, ३५ लक्ष उताऱ्यांनी प्रवास केला. एकूण उत्पन्न ३५ लक्ष रुपये झाले व निवळ नफा ४३ लक्ष रुपये उरला. शेकडा ९८% प्रवास वकशीर झाले.

विमान वहातुक

वेगमपेट, अदिळाबाद व औरंगाबाद येथे विमाने उतरण्याची व्यवस्था आहे. बिदर येथे एका विमानगृहाचे काम चालू आहे. हैद्राबाद-बंगलोर-मद्रास विमान वहातुक ९ एप्रिल ते ७ जुलै, १९४० चालू होती. विमानांनी एकूण १,७५९ तास खडबुड केले.

द्वि बंडिचन ऑटोमोबाइल क. लि., म्हैसूर

शेठ बालचंद हिराचंद ह्यांच्या नेतृत्वासाठी बंगलोर येथे स्थापन होणाऱ्या मोटारीच्या वरील कारसाऱ्याच्या भांडवलाची व्यवस्था साठीलप्रमाणे होणार आहे असे समजते.

विकोस फाटावयाचें भांडवल : २२५ लक्ष रु.
प्रत्येक ऑर्डिनरी भागाची किंमत : १०० रु.
एकूण ऑर्डिनरी भाग : २ लक्ष, २५ हजार
रकम भरण्याची पद्धत :
अजीबरोबर २० रु. अर्जमंजुरीनंतर २० रु. बाकचे ६० रु. मागणी केल्यावर.

भांडवलाची उभारणी

म्हैसूर सरकार : ४० लक्ष रु.
इतर हिंदी संस्थां : ५० लक्ष रु.
मॅनेजिंग एजंट्स : ३० लक्ष रु.
मोटारीचे व्यापारी : ३० लक्ष रु.
लोकांकडून जमा : ३५ लक्ष रु.

ह्या ७५ लाखांपैकी ५० लक्ष रुपयांचे भाग दलाऱ्यांनी राखून ठेवले आहेत.

म्हैसूर सरकारने भांडवलावर १० वर्षेपर्यंत ३३% व्याजाची हमी घेतली आहे. प्रत्येक डायरेक्टराने किमान ५० हजारचे भाग घेतले पाहिजेत. मेसर्स बालचंद तुळशीदास सटाव लि. हे कंपनीचे मॅनेजिंग एजंट्स आहेत.

प्रांतीयरील कराची आकारणी

युद्धापूर्वी व आतां घावा लागणारा कर

(सारील तक्त्यांतील आंकड्यांत इनकम टॅक्स, सुपर टॅक्स व सरचार्ज ह्या सर्वांचा समावेश होतो.)

वार्षिक उत्पन्न रु.	कराची मूळ आकारणी		(सध्याची आकारणी ३३% सरचार्ज सकट)	
	रु.	%	रु.	%
२,०००
२,१५०	२०	१.४	४१	१.९१
२,५००	४७	१.९	९३	२.५२
२,७००	५६	२.०	७५	२.७७
३,०००	७०	२.३	९४	३.१३
३,२५०	८२	२.५	१०९	३.३५
३,५००	९४	२.७	१२५	३.५७
३,७५०	१०६	२.८	१४१	३.७६
४,०००	११८	३.०	१५६	३.९०
४,५००	१४१	३.१	१८८	४.१८
५,०००	१६४	३.३	२१८	४.३८
६,०००	२४२	४.०	३२३	५.३९
८,०००	३९८	५.०	५३१	६.६४
१०,०००	५५५	५.६	७४०	७.४०
१५,०००	१,१८०	७.९	१,५७३	१०.४९
२०,०००	१,९६१	९.८	२,६१५	१३.०१
३०,०००	३,८३६	१२.८	५,११५	१७.०५
४०,०००	६,३३६	१५.८	८,४४८	२१.१२
५०,०००	९,१४८	१८.३	१२,१९८	२४.४०
६०,०००	१२,२७४	२०.५	१६,३६५	२७.२८
७०,०००	१५,७१२	२२.४	२०,९४९	२९.९३
८०,०००	१९,१४९	२३.९	२५,५३१	३१.९७

बाँब को. कार्टेली

ह्या त्रैमासिकाचा मार्च, १९४१ चा अंक प्रसिद्ध झाला आहे. त्यांत " सहकारी पाऊक विक्रीच्या सोसायटीची आवश्यकता " ह्या डॉ. शिरनामे ह्यांच्या लेखास अग्रस्थान देण्यांत आलें आहे. दोहदूमधील भिड वस्तीच्या भागृतील खरेदी-विक्रीच्या सोसाय-ट्यांचें वर्णन श्री. डी. जे. नार्सक ह्यांनी आपल्या लेखांत केलें आहे. " सुपरवायझिंग यूनियन्स "वर दि. व. गांधी व एक सह-कारी ह्यांचे लेख प्रसिद्ध झाले आहेत. आरोग्याच्या सहकारी सोसायट्यांपासून होणारे फायदे व त्या सोसायट्यांचें स्वरूप, ह्यावर श्री. एन. एन. कोल ह्यांनी लेख लिहिला आहे. सहका-राच्या प्रचाराविषयी श्री. कवि ह्यांचा लेख आहे. प्राथमिक लँड मॉर्गिज बँकांकडून पैसे घेणाऱ्या शेतकऱ्यांच्या परतफेडीच्या पात्रते-विषयी श्री. आर. जी. सप्रे ह्यांनी आकडेवार माहिती दिली आहे. ह्या पात्रतेवरून लँड मॉर्गिज बँकांची यशस्विता अवलंबून आहे. ताच्या पुस्तकांवर अभिप्राय, संपादकीय स्फुटें, सहकाराची प्रगति, सहकारी बातम्या, हिंदुस्थानातील व इतर देशांतील सह-कार, रजिस्ट्रारची सर्वदुलें, सरकारी उठाव, इत्यादि नेहमीचीं उपयुक्त संदर्भ अंकांत आहेत.

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी

असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉविन्शियल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग
९, बँक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारामती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सानारा (" सातारा)	१९ विरमगांव (" अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर (" ")	२० धुळे (" प. सानदेश)
४ कऱ्हाड (" ")	२१ बोंबाईचे (" ")
५ तासगांव (" ")	२२ शिरपूर (" ")
६ किलोस्करवाडी (" ")	२३ शहादे (" ")
७ शिराले (" ")	२४ मंडुराचार (" ")
८ कोरेगांव (" ")	२५ साको (" ")
९ वाई (" ")	२६ शिंदसेडे (" ")
१० अहमदनगर (" अहमदनगर)	२७ तळोदे (" ")
११ शेवगांव (" ")	२८ मालेगांव (" नाशिक)
१२ कोपरगांव (" ")	२९ सदाणा (" ")
१३ बेलपूर (" ")	३० कळवण (" ")
१४ राहुरी (" ")	३१ लासलगांव (" ")
१५ भिंबडी (" ठाणे)	३२ नांदेगांव (" ")
१६ पालघर (" ")	३३ दोहद (" पंचमहाल)
१७ कल्याण (" ")	३४ कासले (" ")

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत घेणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्प-न्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेडऑफिस अग्न शाखा-कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल्. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

हिंदी कारखाने व त्यांतील कामगार हिंदुस्थानांतील कारखाने

	संख्या
१९३८	१०,७८२
१९३९	११,६२०
कारखान्यांतील कामगार	
१९३८	१७ लक्ष, ३८ हजार
१९३९	१७ लक्ष, ५१ हजार
कपास कापडाच्या गिरण्यांतील कामगार	
१९३८	५ लक्ष, १२ हजार
१९३९	४ लक्ष, ८९ हजार
स्त्री कामगार	
१९३८	२ लक्ष, ४१ हजार
१९३९	२ लक्ष, ३९ हजार
स्त्री कामगारांचें एकूण कामगारांशी प्रमाण	
१९३८	१३.७%
१९३९	१३.८%
मुलांचें एकूण कामगारांशी प्रमाण	
१९३८	५.४%
१९३९	६.२%
अपघात	
१९३८	३३,४९४
१९३९	३६,००६
दर लाख कामगारांशी अपघातांचें प्रमाण	
१९३८	१,९२७
१९३९	२,०५६

जर्मनीनें केलेली बेल्जन सोन्याची लूट

आपल्या कक्षांत आणलेल्या देशांत जर्मनीनें कशी शिस्तवार लूट चालवली आहे ह्याचें उदाहरण बेल्जमच्या राष्ट्रीय बँकेच्या सोन्यावर त्यानें मारलेल्या दड्यावरून मिळण्यासारखें आहे. हॉलंड, बेल्जम, डेन्मार्क, नॉर्वे वगैरे देशांतील संपत्तीचा उपयोग तेथील लोकांच्या हिताकडे न पहातां स्वतःच्या फायद्यासाठी करण्याचा जर्मनीचा सारखा प्रयत्न आहे. ह्या कार्या व्हिशी येथील मंड्यांसारखे लोक त्यास सहाय देत आहेत. बेल्जमवर जर्मनीची स्वारी होण्यापूर्वीच तेथील नॅशनल बँकेचा सुवर्ण-निधि पॅरिसला बँक ऑफ फ्रान्सच्या संरक्षणासाठी ठेवण्यासाठी पाठवण्यांत आला होता. हें सोनें सुमारे ८० कोटि रुपये किंमतीचें होते आणिते तें बँक ऑफ फ्रान्सच्या निधीवरोबर पश्चिम फ्रेंच आफ्रिकेंत डाकर येथें पाठवण्यांत आलें. आपला सुवर्ण-निधि लंडनला पाठवला जावा अशी बेल्जन बँकेची इच्छा होती, पण तीस न जुमानतां फ्रेंच सरकारनें तें आफ्रिकेंत पाठवलें. नुसेल्स येथील नॅशनल बँक ऑफ बेल्जमच्या साक्षेनें बँक ऑफ फ्रान्सकडून आपला सुवर्णनिधि परत मागितला आहे. पण ह्या मागणीच्या मार्गे जर्मन सरकार आणि त्याचे व्हिशी येथील हस्तक आहेत ह्यांत संशय नाही. कारण, हें सोनें बेल्जमला परत जाईल तेव्हां तें नेमकें जर्मनीच्या हातांत पडेल हें सांगण्यास नको. बेल्जमच्या स्वतंत्र सरकारानें ह्या कारवाईचा निषेध केला असून बँक ऑफ फ्रान्सचें सोनें अमेरिकेंतील फेडरल रिझर्व्ह बँकेंत आहे त्यांतून जरूर तेवढें सोनें अडकवून ठेवले जावें अशी विनंति अमेरिकेस केली आहे. ती मान्य होऊन अमलांत आली तरी जर्मनीस सोन्याची लूट फ्रान्सच्या मार्फत मिळणार ती वाचत नाही ही दुःखाची गोष्ट आहे.

The Co-operators' Book Depot.

9, BAKEHOUSE LANE,
FORT, BOMBAY.

The Only Book Depot of its Kind in India.

Specialising in

Books on Economics, Co-operation, Banking and Finance, Accountancy and Auditing, Commerce, Business Organisation, Rural Reconstruction and allied Subjects.

Books on all Subjects and of all Publishers in India, England and America are readily supplied at the published Prices.

औषधाशिवाय रोगमुक्त व्हा !

आरोग्य चिकित्सा शिक्षक—डॉक्टर, वैद्यांच्या औषधाला कंटाळलेले रोगी निसर्गसिद्ध सुलभ उपयांना सहज बरे करून आरोग्याचा अखण्ड सुखापभोग घ्या ! पैसा वांचवा ! किं. १॥ रु.

लंघन-चिकित्सा शिक्षक—प्लेग, कॉलरा, व इतर हद्दी रोग औषधाशिवाय फक्त लंघनें करून रोगमुक्त व्हा ! वज्र-देही बना ! नवी तिसरी आवृत्ति. किं. १॥ रु. ट. ह. शिवाय. यादी फुकट. प्रो. ज्ञानमित्र, शनवार, पुणे २.

मधुमेहावरील

औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रुशल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, नदागिन, पुणे २.

K. K. & Co.

Photographic Dealers
POONA.

कोरोना पॉर्टेबल विकणे आहे.

कोरोना पॉर्टेबल टाइपरायटर उत्तम स्थितीतला सासर्गा कामासाठी वापरलेला, विकणे आहे.

“ स ” C/o अर्थ.

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ पासून)	१%
सरकारी आणि निमसरकारी रोखे	
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	११०-५
४% १९४३	१०४-५
३ १/२% विनमुदत	९४-७
३ १/२% १९४७-५०	१०२-०
३% (१९६३-६५)	९४-०
२ ३/४% १९४८-५२	९७-०
४% पोर्ट ट्रस्ट (लांब मुदत)	१०७-८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत)	१०७-०
४% व्हेस्टर कर्ज (१९५३-६३)	११५-०
५% व्हेस्टर कर्ज (१९५५)	१२५-०

मंडळ्यांचे भाव

(कंसातील पहिला आकडा सागपाठी द्येनी किंमत, दुसरा आकडा मसुल शालेले मांडपल व कंसासमरचा आकडा वार्षिक डिफिंडंड दर्शवितो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	१३६-०
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	१०६-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ८%	४०-०
इंफिनिअल बँक (५००) ११%	१५१५-०
बाबि प्रॉ. को. बँक (५०) २ रु.	५३-८
रिझर्व्ह बँक (१००) ३ ३/४%	१०२-१२

बीज

बाबि टून्स ऑर्टि. (५०) ३३%	१३०-०
कराची (१००) ९%	२१५-४
पुणे इलेक्ट्रिक (३००) ९%	२२५-१०
टाटा पॉवर ऑर्टि. (१०००) ५ ३/४%	१५१५-०
खाद्य व्हॅली ऑर्टि. (१०००) ५ ३/४%	१७९५-०

रेल्वेज

इंडो-बारामती (१००) ४ ३/४%	१०४-४
पाचोरा-जामनेर (१००) १ ३/४%	५८-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) ११ ३/४%	८५१-४
सापी व्हॅली (५००) ८%	६४१-४

इतर

बेलापूर शुगर (५०) १० रु.	१९७-०
इन्फ्रेस्ट्रुक्चर ट्रस्ट (१००-५०) २ रु.	४५-०
शिंया स्टीम (१५) १ रु.	१८-४
न्यू इंडिया विमा (७५-१५) १ रु. ८ आ.	४०-६
ओरिएंटल विमा (२००) १२५ रु.	३९२०-०
टाटा आयर्न प. प्रे. (१५०) ६%	२१४-०
टाटा आयर्न यु. प्रे. (१००) १८ रु. १० आ.	१४६-०
टाटा आयर्न ऑर्टि. (७५) १५ रु.	३५०-०
टाटा आयर्न डिफंड (३०) ७५ रु. ११ आ. ३ वे.	१६८०-०
असोसिएटेड सिमेंट (१००) ५ रु.	१२९-८

सोनो-खादी

सोनो (मिट) प्रत्येक तोब्यास	४२-११-८
खादी प्रत्येक १०० तोब्यास	६२-१३-६

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, कॅस गळणें व टक्कल
ह्यावर अनुभविक उपाय
संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कॅ., अहमदाबाद

“ अर्थ ” ग्रन्थमालेंतील पुस्तकें

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि
विषयांवरील शोषी व व्यावहारिक उपयुक्ततेचीं
लोकप्रिय पुस्तकें.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
दुसरी आवृत्ति किं. १ रु. ८ आ.

२ डिझर्व्ह बँक : किं. १ रु.

३ व्यापारी उलाढाली : किं. १ रु.

* * *

१ भारतीय अर्थशास्त्र : किं. ५ रु.

२ अर्थशास्त्र : किं. ३ रु.

अर्थशास्त्र, बँकिंग, सहकार इत्यादि विषयांवरील
इतर पुस्तकेंहि पुरविलीं जाताल.

अर्थ ग्रन्थमाला, पुणें ४.

पुण्यांत आल्यावर

सुशिक्षितांनीं सुरू केलेल्या

OUR HOME

या

कमालीच्या स्वच्छ, सात्विक व पुष्टिदायक
निवास भोजनालयांत

उत्तरण्यास या.

मध्यवर्ती, हवाशीर भोकाळी जागा व सर्व सुलसोयी

याच एका ठिकाणीं

अनुभवास येतील.

अम्बर होम,

६१९ शानवार पेठ, नातूंचे हौदासमोर, पुणें.

सरकीचें आइसक्रीम

सरकी हें गाय, म्हैस, बैल ह्यासारक्या जनावरांचें पौष्टिक अन्न आहे पण तिचा उपयोग मनुष्याच्या स्नायवस्तू बनवण्यांत करता येईल अशी कल्पना थोड्यांतच आली असेल. मानवी सुखासाठी पदार्थांचा निरनिराळा उपयोग वाढवण्यांतच संपत्तीच्या उत्पादनाचा विस्तार होत असतो. ह्या नियमास अनुसरून कापसाच्या स्वरूपांचा उपयोग त्यांमधील बिया आइसक्रीममध्ये घालून तें स्वादिष्ट व पौष्टिक बनवण्याकडे अमेरिकेंत केला जात आहे. सरकीच्या ममजाचें पीठ बनवण्यांत येतें आणि त्यांतल्या पौष्टिक द्रव्याचे व्हिटीमिनचे गुण आइसक्रीममध्ये उतरतात. साखर व दूध ह्यांच्याशीं ह्या पिठाचें मिश्रण केलें जातें, त्याची कृति अजून गुण असून ती एका अमेरिकनासच माहीत आहे. ह्या बाबतीतले प्रयोग दीड वर्षभर चालले होते आणि त्यास आतां चांगलें यश आलें आहे असें एका अमेरिकन वृत्तपत्रावरून समजतें. सरकीमध्ये आणसी कोणते गुण आहेत ह्याविषयीची अधिक चौकशी झाली असतां तिचा उपयोग अनेक प्रकारांच्या स्नाय पदार्थांत तिचा गौर पावण्याकडे करतां येईल, अशी आशा प्रगट करण्यांत येत आहे. मागणीच्या मानानें कपाशीची पैदास अमेरिकेंत मोठ्या प्रमाणांत होत असल्यानें सरकीच्या वाढत्या उपयोगानें ह्या कार्या

थोडी मदत होईल असेंहि काहीं लोकांस वाटत आहे. ज्यास कापूस येणार नाही असें कपाशीचें शाळ बनवण्याच्या हेतुनें शास्त्रीय प्रयोग अमेरिकेंत कित्येक ठिकाणीं चालू आहेत आणि कापसासाठीं नाही तर केवळ सरकीसाठीं तें उपयोगी पदावें असा त्यांत हेतु आहे असें सांगण्यांत येत आहे. सरकीस पुढेंमागें सोयाबीनचा उच्च दर्जा प्राप्त होतो कीं काय हें पहावें. जनावरां-प्रमाणें माणसांस सरकीचा सुराक देतां आला नाही तरी तिच्यामधलें सत्व काढण्याची आणि त्याचा उपयोग पौष्टिक अन्न बनवण्याकडे करण्याची कला सापडी तर तें हिंदुस्थानांत आर्थिक दृष्ट्या अत्यंत उपयुक्त होईल हें सांगवयास नको.

रेल्वे फाटे बंद होणार

साउथ इंडिया रेल्वेवरील तिरुपथुर-कृष्णागिरी व धर्मपुरी-होसुर हे फाटे बंद होणार आहेत.

युद्धकर्तें

हिंदी युद्ध कर्जाची रकम आतां सुमारे ५५ कोटी रुपये झाली आहे.

हिंदुस्थान-अमेरिका व्यापार

अमेरिकेकडे माल पाठविणाऱ्या देशांत हिंदुस्थानाचा अनुक्रम सातवा लागतो.

या नव्या शोधानें सर्व जगभर खळबळ उडवून दिली आहे.

दहा हजार रुपये अगदी फुकट.

अमृतसरमध्ये २॥ रु. तोळा सोने

मिनव्हा गोल्डची घोषण प्रचंडा ! मिनव्हा गोल्ड हा नकली सोन्याचा अगदी नवा शास्त्रीय आविष्कार होय. त्यानें केवळ वैज्ञानिकांनाच आश्चर्यनें थक करून सोडलें एवढेंच नव्हे, तर सर्वसाधारण लोकांची एक अत्यंत मोठी उणीव भरून काढली आहे. सर्व स्त्रिया त्याच्या दागिन्यावर बेहद खूष होतात. ज्या घरांत हें सोनें एकदां शिरलें तेथून दोनदोनदा तीनतीनदा त्यांस मागण्या येत आहेत.

मेहेरबाब ठाळा विचारतनासाहेब, म्युनिसिपल कमिश्नर, पठानकोटाहून २५ आक्टोबरला लिहिलात—“ काळ आपल्या सोन्याचें पारसल मिळालें; घन्यवाद ! आपण हा नवीन पदार्थ तयार करून जगाची एक मोठीच उणीव भरून काढली आहेत. उलट टपालीं आणसी तीन तोळे सोनें पाठवावें. ”

याप्रमाणें उत्तर हिंदुस्थानांतील सर्व प्रसिद्ध वर्तमानपत्रें उदाहरणार्थ रियासत, काँग्रेस, स्वास्तिक, अलामान, जम्रीनदार, गुरुधंटाळ प्रताप, इत्यादींनीं प्रशंसोद्गार सुधीनें छापले आहेत.

हें सोनें कसास लावलें तर अंस्तल सोन्याचाच रंग दाखवतें आणि अस्तल सोन्याप्रमाणेंच ठोकलें व गाळलें जातें. याचे हरएक प्रकारचे दागिने बनवता येतात. नापसंत पडल्यास किंमत परत मिळण्याची गॅरंटी आहे; सास प्रसारासाठीं किंमत १ तोळयास २॥ रु.; २ तोळयास ७ रु.; ६ तोळयास १२ रु.; व ४० तोळयास ८० रु.

मिनव्हा गोल्डचे बनवलेले दागिने

मिनव्हा गोल्डच्या बनवलेल्या बांगड्या दर जोडीला २ रु.; कानांतील सोन्याचे डूल दर जोडीला ३ रु.; सड्याची अंगठी ३ रु.; साधी मुंबई फॅशनची अंगठी २ रु.; जाळीच्या बांगड्या दर जोडीला ५ रु.; (नेकलेस) माळ १२ रु.; लॉकेट ६ रु.; दस्तबंद दर जोडीला १४ रु.

माल पसंत पडला नाही तर परतबोलीची सान्नी. पोस्टाचा खर्च फक्त ८ आणे पडतो.

या गोष्टी सोड्या ठरवून देणारास दहा हजार रुपये फुकट दिले जातील. याशिवाय दर तीन तोळे सोनें खरेदी करणारास टिकाऊपणा व सोद्विं याची १० वर्षे गॅरंटी असलेलें एक फॅन्सी रिस्टवॉच फुकट दिलें जाईल; गॅरंटीचा कागद प्रत्येक घड्याळाबरोबर घाडला जातो.

मिळण्याचा पत्ता—बॅनेजर अमेरिकन मिनव्हा गोल्ड हाऊस, (A. P.) K. C. अमृतसर.

राहणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपती चौक

व्यवस्थापक

पोरवाल ब्रँड को (रजिस्टर्ड) पूना सिटी

सरकारी डिप्लोमा मिळाल्यानंतर पुढील प्रॅक्टिस व धंदेशिक्षण घेऊन

जर्निमन टेलर व्हा.

मुदत सहा द महिने, फीसह सर्वे खर्च ६० रु., अगदी नवीन विद्यार्थ्यांस फीसह सर्वे ११० रु. मुदत १ वर्ष

पराडकर टेलर्स अँड केडिमी, ६७२ सदाशिव, पुणे.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -

POONA CITY.

अर्थशास्त्र

लेखक:—मो. वा. गो. काळे व प्रो. द. गो. कर्वे

पुस्तकाच्या सुमारे ३००, किंमत ३ रुपये

या ग्रंथात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले आहे.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार

२ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक

३ व्यापारी उलाढाली

महापुद्दाली जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ घेऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला

बँका आणि त्यांचे व्यवहार

लेखकः—प्रो. वा. गो. काळे व श्री. श्री. वा. काळे

दुसरी आवृत्ति

या पुस्तकांत बँकांची घटना, व्यवहार व कामकाजाची पद्धति यांचें सोपपत्तिक विवेचन अत्यंत सोप्या माणेंत केलेलें असून बँकांनीं आपला व्यवहार सुरक्षितपणें व फायदेदीर रीतीनें कसा करावा या बाबतींत अनेक महत्त्वाच्या व उपयुक्त सूचना केल्या आहेत. चलन, हुंडणावळ, आधुनिक तऱ्हेच्या बँका, मध्यवर्ती बँका, सहकारी बँका, सावकारी धंदा, ठेवी, डिस्कॉंट व कर्जे इत्यादि महत्त्वाच्या प्रचलित व व्यावहारिक विषयांची सांगोपांग चर्चा त्यांत आली आहे. सध्याच्या परिस्थितींत प्रत्येक महाराष्ट्रीय नागरिकास वरील प्रश्नांची माहिती अत्यावश्यक असल्यानें मुद्दाम त्यांचें बोधपद विवेचन या पुस्तकांत केलें आहे. विषयाची मांडणी व विवेचनपद्धति सुलभ असल्यामुळें सदर पुस्तक सर्वसाधारण वाचकांसहि उपयुक्त होणार आहे. किंबहुना, त्यांचेकरितांच तें सहेतुक लिहिलें आहे, असें म्हणण्यास हरकत नाही. सबब, बँकांचे भागीदार, ठेवीदार, डायरेक्टर, गिन्हाइक, व्यवस्थापक आणि नोकर यांनीं विशेषतः हें पुस्तक अवश्य वाचावें.

दुसऱ्या आवृत्तीत आवश्यक त्या नवीन माहितीची भर घालणारी अनेक प्रकरणे समाविष्ट केलीं असून रिझर्व्ह बँकेनें सुचविलेल्या कायद्याच्या मसुद्याचें विवेचनहि त्यांत आलेलें आहे.

किंमत १ रु. ८ आ. टपालखर्च वेगळा.

पुस्तकें मागविण्याचा पत्ता—(१) व्यवस्थापक, अर्थ ग्रन्थमाला, पुणें ४.

(२) को-ऑपरेटिव्ह बुक डेपो, ९ बेक हाउस लेन, फोर्ड, मुंबई.

रिसबूड ब्रदर्स, टेलर्स

वक्तशीरपणा व फिटिंग ह्याची गॅरंटी

Prop. M. V. Risbud, B. A.

सदाशिव पेठ हौदानजीक, पुणें २.

महिलांचे भरतकाम व विणकामाच्या सामानाचें दुकान

एम्ब्रॉयडरी मार्ट

६१६ शनवार पेठ, पुणें २.

हें पत्र पुणें, पेठ मांजुडां घ. नं. ११५११ आर्यभूषण छापसान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनीं छापिलें व रा. श्रीपाद वामन काळे, श्री. ए., यांनीं ‘दुर्गाधवास,’ मांजुडां, घ. नं. १२१११, पुणें शहर, येथें प्रसिद्ध केलें.